Suomen tuomariliitto

EDUSKUNNAN LAKIVALIOKUNNALLE

Lausunto VNS 1/2018 vp Valtioneuvoston selonteosta julkisen talouden suunnitelmasta vuosille 2019 – 2022

Tuomioistuinlaitoksen toimintaan kohdistuu huomattavia leikkauksia kehyskaudella ja kehittämispaineita

Oikeusministeriön hallinnonalalla määrärahat laskevat kehyskauden aikana 966 miljoonasta eurosta 919 miljoonaan euroon. Aiempaan julkisen talouden suunnitelmaan verrattuna tilanne näyttää hieman paremmalta. Sakon muuntorangaistuksen uudistamisesta aiheutuviin menoihin osoitetaan tuomioistuimiin 5,1 miljoonaa euroa vuodesta 2021 lukien. Ylivelkaantuneiden asioiden tuomioistuinkäsittelyjen nopeuttamiseen osoitetaan 2 miljoonaa euroa vuodesta 2019 lukien ja 2,5 miljoonaa euroa vuodesta 2021 lukien. Siviilitiedustelulainsäädännön vaikutuksen perusteella osoitetaan 400.000 euroa. Turvapaikanhakijoiden oikeusturvaan on osoitettu oikea-aikaiset määrärahat kehyskaudelle. Lisäksi tuomioistuinviraston perustamisesta aiheutuviin lisämenoihin osoitetaan 1,7 miljoonaa euroa vuodesta 2020 lukien.

Oikeusministeriöstä saadun tiedon mukaan tuomioistuinten määrärahat vähenevät vuoteen 2022 mennessä vajaa 4 miljoonaa euroa kuluvaan vuoteen verrattuna. Tosiasiassa toiminnan tasoon vaikuttavat leikkaukset ovat paljon suuremmat johtuen muun muassa palkkojen tarkistuksista ja lomarahojen palauttamisesta, mikä on yhteensä noin vajaa 10 miljoonaa euroa.

Tuomioistuinviraston toimintamahdollisuudet on turvattava tuomarijohtoisuudella ja riittävillä resursseilla

Tavoitteena on, että tuomioistuinvirasto aloittaisi toimintansa vuonna 2020. Tuomioistuinviraston vuotuiseksi määrärahatarpeeksi on arvioitu 3,3 miljoonaa euroa. Henkilöstön määräksi on arvioitu 45 henkilötyövuotta. Tuomariliitto pitää arviota alimitoitettuna. Sellaisena se olisi selvästi pienin kaikista Pohjoismaissa toimivista tuomioistuinvirastoista.

Tuomioistuinviraston perustaminen on osa oikeusvaltioperiaatteen toteuttamista. Virasto on nähtävä myös investointina tuomioistuinten toimintaedellytyksiin ja oikeudenhoidon laatuun. Virastolle tulee antaa alusta alkaen riittävät resurssit. Rahoitusta ei tule osaksikaan ottaa lainkäyttötoiminnan rahoituksesta, koska tuomioistuinlaitos on jo valmiiksi aliresurssoitu.

Tuomioistuinten perusrahoitus on riittämätön

Oikeudenhoito ja oikeusturvasta huolehtiminen ovat valtion ydintehtäviä.

Perustuslakivaliokunta on korostanut, että tuomioistuinten toiminta on turvattava riittävällä ja vakaalla perusrahoituksella hankalassakin taloustilanteessa (esim. PeVM 2/2016 vp, PeVL 19/2016 vp, PeVL 14/2016 vp, PeVL 9/2016 vp, PeVL 29/2014 vp).

Lakivaliokunta on useiden vuosien ajan kiinnittänyt vakavaa huomiota tuomioistuinten perusrahoituksen tilaan (esim. LaVL 13/2017 vp, LaVL 7/2017 vp, LaVL 15/2016 vp, LaVL 6/2015 vp, LaVL 6/2013 vp, LaVL 10/2012 vp, LaVL 5/2012 vp, LaVL 17ja 18/2011 vp, LaVL 13/2010 vp ja LaVL 6/2010 vp).

Eduskunnan oikeusasiamies on myös toistuvasti pitänyt oikeuslaitoksen ministeriöjohtoisuutta ja aliresurssointia ongelmana tuomioistuinten rakenteellisen riippumattomuuden kannalta (esim. Eduskunnan oikeusasiamiehen kertomukset vuosilta 2015, 2014 ja 2013). Oikeudenhoidon asianmukaisista toimintaedellytyksistä huolehtiminen on yksi keskeisimmistä oikeusvaltion tehtävistä (Lakivaliokunnan Suomi 100 -juhlaseminaari 9.3.2017).

Käsiteltävänä oleva valtion talouden suunnitelma osoittaa, että parlamentaarisen työryhmän ehdotusten toteuttaminen on jäänyt puolitiehen (Parlamentaarisen työryhmän loppuraportti 6.3.2015).

Suomen taloudellinen panostus oikeudenhoitoon on alhaisella tasolla verrattunsa esimerkiksi Ruotsiin

Viimeisimmän vuoden European Judicial Systems 2016 -tutkimuksen tulosten perusteella Ruotsissa käytettään vuodessa oikeudenhoitoon (tuomioistuimet, syyttäjät, oikeusapu) 103,20 euroa per capita ja Suomessa 71,10 euroa. Ruotsissa oikeudenhoidon osuus bruttokansantuotteesta on 0,24 prosenttia ja Suomessa 0,19 prosenttia.

Valtion säästötalkoot kohdistuvat oikeudenhoidon ytimeen

Tuomioistuinten perusrahoituksen riittämättömyys heijastuu asioiden käsittelyaikoihin. Resurssitilanne vaikuttaa myös vahvennettujen kokoonpanojen käyttöön. Vahvennettuja kokoonpanoja ei voida käyttää käräjäoikeuksissa niin paljon, kuin asioiden laatu ja laajuus vaatisivat. Tämän on tuonut esille myös Helsingin käräjäoikeus 27.9.2017 antamassaan lausunnossa. Rahoitustilanteen vuoksi tuomioistuimissa työskentelee paljon määräaikaisia tuomareita ja esittelijöitä, vaikka tarve on ollut jo pitkään pysyvä ja vaikka määräaikaisuudet on nähty riippumattomuuden kannalta ongelmallisena. Tuomioistuimet ja oikeusministeriön koulutusyksikkö ovat joutuneet tekemään tuomarinkoulutuslautakunnalle kuuluvia tehtäviä. Suuren työmäärän vuoksi osa tuomareista ei ehdi osallistua koulutukseen tai joutuu käytännössä kompensoimaan sen omalla ajalla.

Lainkäytön painopisteen on oltava alemmissa tuomioistuimissa

Vuosikausia on painotettu, että lainkäytön painopisteen on oltava alemmissa tuomioistuimissa. Tätä strategisesti tärkeää tavoitetta ei ole toteutettu kohdistamalla asianmukaisia voimavaroja käräjäoikeuksiin, kuten eduskunta on edellyttänyt muun muassa hovioikeuksien jatkokäsittelylupajärjestelmän laajentamisen johdosta (esim. LaVM 24/2014 vp, LaVL 6/2015 vp, LaVL 7/2016 vp ja LaVL 15/2016 vp). Myös hallinto-oikeuksien osalta on otettava huomioon, että korkein hallinto-oikeus on muuttumassa entistä enemmän valituslupatuomioistuimeksi (esim. ympäristöasiat) ja että valituslupamenettelyä on ehdotettu laajennettavaksi uudessa hallintoprosessilakiehdotuksessa. Hallinto-oikeuksille on siten varattava riittävästi resursseja, jotta niiden päätökset jäävät entistä enemmän pysyviksi.

ICT-hankkeet, videoyhteyksien käytön laajentaminen ja toimitilat

Oikeusministeriön hallinnonalan määrärahojen aleneminen johtuu osaltaan ict-hankkeiden lisärahoituksen vähenemisestä. Hankkeelle osoitettu rahoitus on osoittautunut riittämättömäksi ja ennakoitu aikataulu on pettänyt. Tuomariliitto pitää tilannetta huolestuttavana, koska hankkeen

onnistumisella on erittäin suuri merkitys työn tekemiseen.

Oikeusturvanäkökohdat edellyttävät tuomioistuinten voimakasta sähköisten palveluiden, videotekniikan ja salivarustelun kehittämistä tuomioistuinverkoston harventamisen vuoksi (LaVM 2/2018 vp). Jos halutaan toimiva tuomioistuinverkosto, on myös investoitava toimitiloihin. Tällä hetkellä näyttää jo siltä, että istuntosaleja ja työtiloja ei tule tarpeeksi, koska mitoitus on laskettu säästöpaineita silmällä pitäen. Lisäksi Hyvinkään osalta on syntymässä tilanne, että sen henkilöstömäärä tulee sivukansliana kasvamaan.

Turvapaikka-asiat

Turvapaikka-asioiden käsittelyyn tulee jatkossakin varata riittävät ja oikea-aikaiset voimavarat. Helsingin hallinto-oikeudesta saadun tiedon mukaan suullisten käsittelyiden määrä on kasvanut, mikä pidentää huomattavasti asioiden käsittelyaikaa.

Tuomioistuinten määrärahoihin on tarpeen saada pysyvä tasokorotus harmaan talouden ja talousrikollisuuden torjunnan perusteella

Ei ole kestävää, että toimintaketjun alku- ja loppupäähän osoitetaan rahoitusta, mutta ratkaisuporras jätetään ilman. Toimintaketjun on oltava katkeamaton (veroviranomaiset, tulli, poliisi, syyttäjälaitos, tuomioistuinlaitos ja ulosottolaitos) ja torjuntaan osallistuvan koko viranomaisketjun voimavaroista huolehditaan, vallitsee laaja yksimielisyys (esim. VaVM 35/2016 vp, LaVL 15/2016 vp, LaVL 7/2016 vp), HAVL 16/2016 vp, LaVL 14/2015 vp, LaVL 6/2015 vp ja Parlamentaarisen työryhmän raportti 6.3.2015). Koska tuomioistuimet ovat prosessin loppupäässä, on väistämätöntä, että alkupäässä lisävoimavaroilla käsitellyistä asioista osa tulee tuomioistuinten käsiteltäviksi.

Turvallisuuden ja rikostorjunnan lisärahoitus heijastuu myös tuomioistuinlaitoksen työmäärään ja koulutustarpeeseen

Poliisin toimintamenoihin osoitetaan huomattavaa lisärahoitusta, jotta se pystyy huolehtimaan tehtävistään ja toimintakyvystään. Myös syyttäjälaitokselle on osoitettu lisämäärärahaa terrorismin torjuntaan ja rikosvastuun kohdentamiseen. Oikeusturvaketjuna alkaa poliisista ja jatkuu tuomioistuimiin ja päättyy täytäntöönpanoon. Syyttäjien saama lisärahoitus on lisännyt Helsingin käräjäoikeuden työmäärää. Rikosasioiden lukumäärä on kasvanut merkittävästi vuonna 2017 verrattuna vuoteen 2016.

Sakkomenettelyn käyttöalan laajentamisen säästövaikutus on ylimitoitettu ja kokonaan ennenaikainen vuoden 2018 osalta ja osittain vuoden 2019 osalta

Uudistus tulee voimaan 1.6.2019. Säästöt toteutuvat siten aikaisintaan vasta vuonna 2019, mutta leikkauksia on tehty jo kuluvana vuonna. Määrärahavähennykset on peruutettava vuoden 2018 osalta. Tuomariliiton arvion mukaan laskennallinen säästövaikutus on muutenkin ylimitoitettu. Joka tapauksessa säästöt olisi kohdennettava tuomioistuinten toimintakyvyn parantamiseen, kuten lain esitöissä on perusteltu uudistusta (HE 103/2017 vp).

Tuomarit ja muu henkilökunta uupuvat

Oikeusasiamies on tuomioistuimiin kohdistuneilla tarkastuksillaan kiinnittänyt huomiota siihen, että resurssien riittämättömyys suhteessa työmäärään on aiheuttanut tuomareiden ja muun henkilökunnan uupumista. Tämä vastaa myös Tuomariliiton käsitystä. Henkilöstön jaksamiseen ja työmäärään vaikuttavat myös jatkuvat lainsäädäntöuudistukset ja kehityshankkeet.

Tuomariliitto on selvittänyt tammikuussa 2018 tuomareiden, esittelijöiden ja valmistelijoiden työn tekemiseen käyttämää aikaa. Tulokset ovat hälyttävät. Valtaosa tekee jatkuvasti harmaata ylityötä. Työnantajan tulisi valvoa ja puuttua tähän.

Kuten lakivaliokunta on todennut, tuomioistuinten rahapulaa olisi mahdollista helpottaa kanavavoimalla tuomioistuinmaksut tuomioistuimille (LaVL 13/2017 vp).

Helsingissä 3.5.2018

Minna Hällström

Suomen tuomariliitto – Finlands domareförbund ry:n varapuheenjohtaja

Suomen tuomariliitto – Finlands domareförbund ry toimii tuomioistuinlaitoksen kehittämiseksi sekä sen merkityksen ja tuomarin riippumattoman aseman säilyttämiseksi yhteiskunnassa. Tuomarikunnan yhteisenä järjestönä Tuomariliitto valvoo ja edistää jäsentensä ammatillisia ja muita yhteisiä pyrkimyksiä.